

Удосконалення механізму державного регулювання доходів населення

Семенченко Аліна Володимирівна, аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Вступ. Тіньова економіка в Україні набула великого розмаху. Відтворення доходів населення, розподіл та у подальшому їх перерозподіл знаходиться на сьогоднішній день під впливом тіньової економіки. Чималий відсоток населення спрямований на одержання прихованого доходу, який пов'язаний з недотриманням норм законодавства та інших юридичних норм. Аналіз тіньових процесів, а також визначення їх обсягів пов'язані з причинними наслідками тіньової економіки в цілому.

Питання проблем діяльності тіньової економіки в Україні та за її межами, особливостей формування, регулювання доходів в перехідних економіках активно функціонують та досліджуються в економічній літературі. Цю проблему вивчали та вивчають такі українські та зарубіжні вчені, як Е.Де Сото, Б. Даллаго, Г. Абадинскита, Д. Богиня, Г. Задорожний, В. Колот, І. Малий, В. Мандибура [1], М. Павловський, С. Тютюнникова, А. Ярмоленко [2] ін.

Мета статті полягає в удосконаленні механізму державного регулювання доходів населення за рахунок запропонування дієвих методів подолання тінізації економіки в цілому по Україні та за економічними районами.

Тіньова економіка в Україні – результат системної кризи економіки, що виникла через невідповідність методів здійснення ринкових перетворень [3]. За даними Міністерства економіки масштаби тінізації економічних відносин впродовж 2010-2015 рр. продовжували залишатися наближеними до критичного рівня, а в 2015 р. та у I кварталі 2016 р. рівень тінізації сягнув 47 %.

У науковій літературі розглядається вплив тіньового сектора саме на явне економічне зростання. Доцільно виділити як прямий, так і непрямий, вплив тіньового сектора економіки на явне економічне зростання (рис. 1).

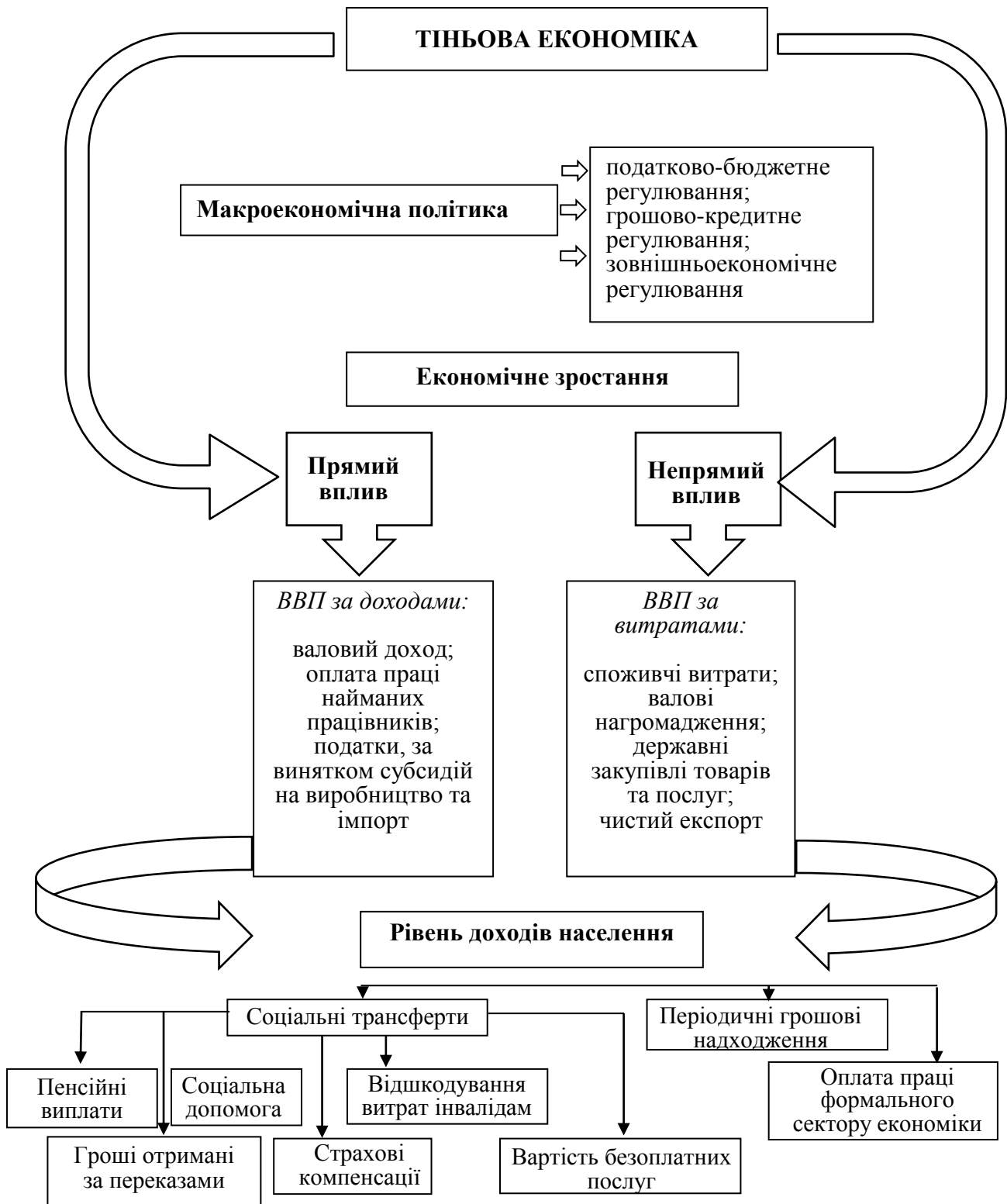

Рис.1 Вплив тіньового сектора на економічне зростання та рівень життя населення

Прямий вплив проявляється у заниженні офіційних показників, якими оцінюється економічне зростання. Якщо в даному дослідженні розглядається

ВВП як основний показник явного економічного зростання, то в результаті прямого впливу тіньового сектора національна економіка фактично недоотримує доходи у формі оплати праці найманих працівників, валового доходу та податкових надходжень, за винятком субсидій на виробництво та імпорт. Непрямий вплив тіньової економіки проявляється у впливі на ефективність макроекономічної політики, з точки зору, насамперед, зростання помилок макроекономічного регулювання [4].

Неможливо застосовувати методи детінізації економіки для всіх регіонів однакові, тому автором пропонується дослідження показників тінізації кожного з економічних районів окремо та запропонування можливих заходів подолання тінізації економіки України. Маємо можливість розглянути в табл. 1.

Таблиця 1

Показники тінізації економіки за економічними районами
в 2014 – 2015 рр.

Показник тінізації	Роки	Рівень тіньової економіки, %							
		Економічні райони*							
		Карпатський район	Подільський район	Поліський район	Східний район	Донецький район	Придніпровський район	Центральний район	Причорноморський
Порушення прав держави – приховування доходів від податків;	2014	52,2	51,4	56,0	68,6	66,4	63,6	70,3	65,4
	2015	54,7	53,1	57,4	70,3	69,1	62,7	71,9	66,6
порушення правил конкуренції – комерційні хабарі, порушення антимонопольного законодавства, промислове шпигунство;	2014	48,1	37,2	41,4	50,2	64,6	52,4	66,8	50,9
	2015	49,0	35,9	45,6	50,4	64,1	53,7	69,9	48,4
порушення прав споживачів – помилкова реклама, випуск недоброякісних товарів;	2014	37,6	30,2	34,8	33,1	41,3	34,6	30,4	17,8
	2015	38,5	29,7	34,1	35,5	44,7	32,2	32,0	19,4
порушення прав найманих працівників – порушення трудових контрактів, норм техніки безпеки;	2014	50,6	59,8	48,4	72,5	74,5	63,7	71,8	54,3
	2015	52,1	62,5	53,8	74,8	79,3	60,4	71,1	56,6
порушення прав кредиторів – зловживання позиковим капіталом.	2014	21,2	25,1	27,4	37,8	33,9	30,5	46,6	35,7
	2015	20,4	26,0	29,6	40,2	33,1	31,2	44,8	34,1

На думку автора, одним зі шляхів покращення рівня життя українців є проведення боротьби з тіньовою економікою шляхом обмеження обігу готівкових грошей. Громадяни, які користуються «можливостями» тіньової економіки, зазвичай використовують готівкові розрахунки і таким чином уникають відстеження банківських транзакцій.

Виходячи з даних показників тінізації економіки за економічними районами можемо зробити деякі висновки. Найбільший відсоток займають показники порушення прав держави, тобто приховування доходів від податків та порушення прав найманих працівників – порушення трудових контрактів, норм техніки безпеки. Середній відсоток має показник порушення правил конкуренції – комерційні хабарі, порушення антимонопольного законодавства, промислове шпигунство. Але населення країни припускає, що цифри в державній статистиці щодо показників тінізації економіки не є чесними, а навпаки значно занижені для зберігання спокою громадян.

Якщо держава почне дотримуватись послідовної реалізації комплексу заходів, то почнеться процес детінізації економіки та легалізації доходів, прихованих від безмірного оподаткування.

Необхідно заборонити безконтрольне подання та залучення кредитів, відчуження власності та прийняття на себе зобов'язань неплатоспроможними підприємствами і громадянами. Щодо порушення прав споживачів, то, насамперед, необхідно всебічно заохотити вітчизняного товаровиробника до випуску доброякісних товарів шляхом надання всіх санітарних умов, оснащення сучасним устаткуванням та якісної сировини. Стосовно легалізації зайнятості в Україні, то одним з кроків щодо удосконалення питання прав населення є впровадити в Україні ефективну систему покарання за неофіційне працевлаштування.

Реалізація зазначених та заходів щодо подальшої детінізації економіки не лише сприятиме формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки, легалізації капіталу, процесу демократизації економіки і суспільства в цілому, а й удосконаленню регулювання доходів населення.

Таким чином, можливим шляхом вирішення проблеми тінізації економіки економічних районів може бути створення комбінацій поєднання показників тінізації з найефективнішими заходами їх вирішення, що знайшло відображення в табл. 2.

Таблиця 2

Можливі заходи детінізації економіки районів України

Показники детінізації економіки	Економічні райони	Заходи подолання тінізації економіки
Порушення прав держави	Східний район Центральний район	правове забезпечення процесу легалізації (амністії) доходів
		створення умов для легалізації зайнятості
Порушення правил конкуренції	Центральний район Донецький район	скорочення рівня монополізації виробництва та розвитку конкурентного середовища
		моніторинг реклами та інформаційних матеріалів
Порушення прав споживачів	Донецький район Карпатський район	забезпечення випуску доброякісних товарів шляхом надання якісної сировини
Порушення прав кредиторів	Центральний район Причорноморський район	сприяння розвитку банківської системи та забезпечення ефективної діяльності фінансових ринків
		запровадження прозорих та доступних механізмів кредитування реального сектору економіки та розв'язання платіжної кризи
		застосування жорстких адміністративних і каральних заходів щодо зниження кримінальних видів підприємництва
Порушення прав найманих працівників	Придніпровський район Поліський район Подільський район	зменшення розриву між фактичною вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичним обсягом отриманих коштів для працівника

Як видно з табл. 2, пропонується зменшити рівень тіньової економіки шляхом зменшення податкового навантаження, внаслідок якого відбувається низький рівень платіжної дисципліни, нестабільність та недосконалість податкового законодавства, правова незахищеність платників податків. По-перше, необхідно зменшити оподаткування фонду оплати праці, а по-друге,

економічно зацікавити громадян, щоб вони були зацікавлені в отриманні прозорої заробітної плати. Це можливо реалізувати через запровадження механізмів обов'язкового страхування найманих працівників. Потрібно створювати такі умови, за яких українцям не вигідно було приховувати податки і одержувати менший розмір заробітної плати, який встановлюється керівниками підприємств, для того щоб сплачувати менший розмір податків до бюджету. Як вже зазначалося, слід всіляко стимулювати безготівковий грошовий оборот. Наприклад, громадянам, які отримали доходи на банківський рахунок і не обезготівковувати їх, можна враховувати половину сплаченого ними ПДВ. Таким чином, ПДВ, акцизи і прибуткові податки при цьому будуть «відсмоктувати» гроші з тіньового обігу [5, с. 228].

На сучасному етапі в Україні механізм державного регулювання доходів громадян потребує удосконалення з метою забезпечення неухильного зростання рівня життя, створення умов для людського розвитку. Розроблено логічну модель удосконалення механізму державного регулювання доходів населення, у якій визначено мету, принципи, інструменти та напрями удосконалення державного регулювання доходів громадян (рис. 2).

Сучасна державна політика доходів має базуватися на принципах, що забезпечують ефективний розвиток ринкової економіки і соціальний прогрес: поєднання ринкового та державного механізмів регулювання доходів – забезпечення ефективного функціонування ринкового механізму формування трудових і підприємницьких доходів та доповнення його державним регулюванням; відповідності рівня наявних доходів вартості життя – забезпечення їх достатності для задоволення основних потреб населення; людського розвитку – достатності доходів для забезпечення фізичного, інтелектуального та духовного розвитку людини; соціальної справедливості – недопущення надмірної диференціації доходів, забезпечення більш рівномірного розподілу доходів між усіма верствами населення.

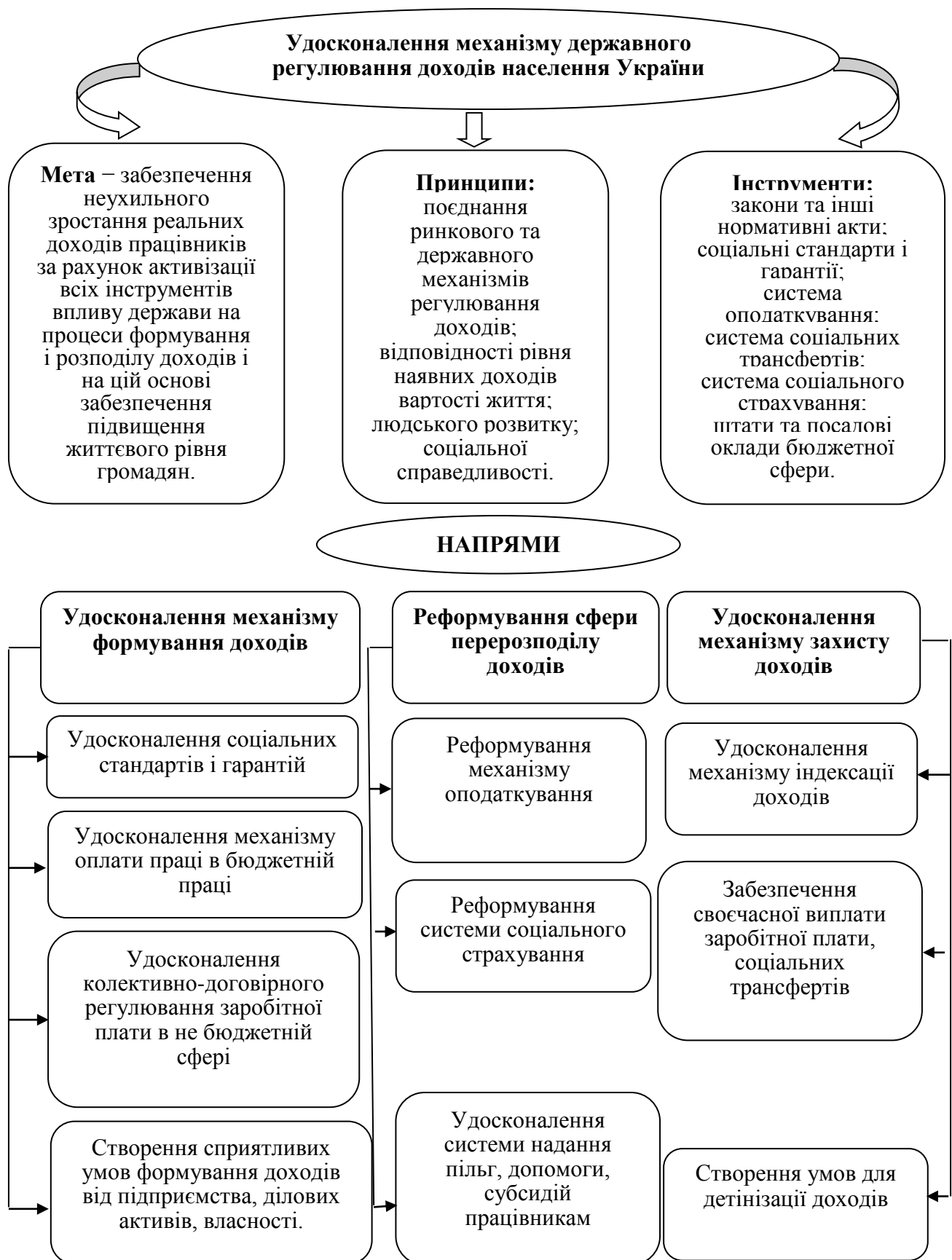

Рис. 2 Логічна модель удосконалення механізму державного регулювання доходів населення України

В Україні не сформовано довгострокової державної політики у сфері доходів населення, що суттєво ускладнює завдання підвищення рівня та якості життя населення, формування середнього класу.

Нормативною базою сучасної державної політики доходів населення є основні напрями політики щодо грошових доходів населення України та Стратегія подолання бідності, які були затверджені указами Президента України 07.08.1999 р. і 15.08.2001 р. Обидва документи формувалися в інших соціально-економічних умовах і не відповідають сучасним потребам людського розвитку України та її євро інтеграційним устремлінням.

Практику державного регулювання доходів населення у 2009-2015 рр. можна здебільшого охарактеризувати як ситуаційне управління, а не як виважену стратегічну лінію держави щодо наближення рівня життя до європейських стандартів.

Новий етап державної політики доходів започатковує Указ Президента України №274/2010 від 05.03.2010 р., однак він стосується лише подолання бідності [6, с. 103]. Тому для України актуальним є обґрунтування основних засад державної політики доходів на середньострокову та довгострокову перспективу.

Ефективна державна політика доходів можлива тільки за умови: розвитку національного виробництва, збільшення ВВП; зростання продуктивності праці, підвищення ефективності економіки; збільшення доходів держави та їх раціонального використання [7, с. 169]. У свою чергу ефективна політика доходів буде сприяти покращенню вказаних параметрів.

Слід розробити та запровадити нормативно законодавчі документи з прямим економічним ефектом для того, щоб вони направлялися на рухливу ліквідацію найбільш поширених злочинів, які зараз володарюють в ринкових відносинах.

Удосконалення державної політики доходів населення в Україні має йти шляхом її переорієнтації на активний тип соціальної політики. Обґрунтовано,

що основними напрямками державної політики доходів населення на період 2014-2024 рр. мають бути:

забезпечення зростання реальної заробітної плати; забезпечення підвищення доходів від підприємництва, ділових активів і власності;

забезпечення гідних доходів найманим працівникам;

підтримка безпечного рівня доходів;

зниження надмірної диференціації населення за доходами;

подолання малозабезпеченості середнього класу та його прямого формування [8, с. 124].

Особливою є роль державної політики доходів в умовах економічної кризи, вона має бути спрямованою на недопущення суттєвого зниження реальних доходів громадян та підтримку гранично допустимого його рівня для соціально уразливих верств населення.

Пріоритетами державної політики в цей період мають бути: забезпечення зайнятості та можливостей отримання трудових доходів працездатного населення; підвищення рівня захисту доходів; підтримка доходів малозабезпечених верств населення.

Висновок. Для удосконалення державного регулювання доходів населення та входження України до Європейського Союзу необхідно перебороти тіньову економіку та корупцію.

В даному дослідженні побудована логічна модель удосконалення механізму державного регулювання доходів населення України, відмінністю якої є визначення ключових напрямів реформування сфери розподілу та перерозподілу доходів. Тому сьогодні дуже визначальним є пошук методів та засобів стримування галопуючого розвитку тіньової економіки, щоб у подальшому мінімізувати вибухові масштаби тіньових процесів.

Список використаних джерел

1. Мандибура В. О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. – К.: Вища шк., 2008. – 165 с.
2. Ярмоленко А. С. Державне регулювання економіки. – К.: Знання, 2006. □ 435 с.
3. Вікіпедія: Вільна енциклопедія // [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Тіньова_економіка
4. Тіньова економіка: гальмування економічного зростання чи викривлення реальних результатів // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://webtest1.duep.edu/uploads/vidavnitstvo14/evrovektor2-15-13/6474.pdf>
5. Гончарова С. Ю. Прожитковий мінімум як соціально-економічний важіль в контексті соціальної стратифікації суспільства / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко, А.Б. Гончаров // Науковий журнал «ЕКОНОМІКА ТА ФІНАНСИ» (Україна) та Edizioni Magi, Roma, Italia, 2016. – с. 228-235.
6. Меленюк В. О. Вдосконалення механізмів державного регулювання соціального розвитку України // Економіка та держава. – 2013. – № 2. – с. 103-106
7. Гончарова С. Ю. Вивільнення найманих працівників: регіональні особливості. Наукове видання / С. Ю. Гончарова, Ю. В. Сотнікова / Харків : Видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 169 с.
8. Гончарова С. Ю. Причини та тенденції зміни рівня доходів населення за регіонами України / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки» – Херсон, 2015. – № 14/1. – 124-127 с.